

زمینه‌ها و علل طرح نظریات فلسفی ناسازگار

در آثار ملاصدرا

سعید انواری*، استادیار فلسفه و کلام اسلامی، گروه فلسفه دانشگاه علامه طباطبایی

سیدجلیل حسین‌نیا، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه علامه طباطبایی**

چکیده

ملاصدرا درباره برخی از مباحث فلسفی در آثار مختلف خویش نظریات متفاوتی بیان کرده است که در یک نظام فلسفی واحد قابل جمع با یکدیگر نیستند. در این مقاله با طرح اینگونه مباحث، علت تفاوت بودن نظریات ملاصدرا در موارد ذیل بررسی خواهد شد: موضوع حرکت جوهری؛ حرکت توسطیه؛ عامل ایجاد زمان؛ ماهیت علم؛ علم الهی به جزئیات؛ فاعلیت الهی؛ رابطه علت و معلول؛ ملاک نیازمندی ممکن به واجب؛ معانی ماهیت؛ نحوه اتصاف ماهیت به وجود؛ وحدت وجود؛ تجرد و حدوث نفس. با بررسی این موارد مشخص می‌شود که طرح نظریات مختلف در آثار ملاصدرا ناشی از یکی از عوامل زیر است: ۱. تغییر دیدگاه ملاصدرا در طول زمان (وی نخست به اصالت ماهیت و سپس به اصالت وجود و تشکیک وجود قائل شده است و در نهایت به نظریه وحدت شخصی وجود دست یافته است)؛ ۲. رعایت جنبه تعلیمی در بیان مطالب؛ ۳. طرح نظریات بر اساس مبانی مختلف (مبنای قوم، مبنای وحدت تشکیکی وجود و مبنای وحدت شخصی وجود)؛ ۴. تلاش برای نگارش یک دوره مدون از مباحث فلسفی.

کلیدواژگان

ملاصدرا
اصالت وجود
وحدت شخصی وجود
وحدت تشکیکی وجود
حکمت متعالیه
مبنای قوم

طرح مسئله

با بررسی تمامی آثار ملاصدرا مشاهده می‌شود که وی در برخی از مباحث فلسفی، نظریات متفاوتی ارائه کرده است که در یک نظام فلسفی واحد قابل جمع با یکدیگر نیستند، بنحوی که ممکن است تصور شود که وی دچار تهافتگویی شده و نظام فلسفی منسجمی ارائه نکرده است. این مقاله با بررسی برخی از اینگونه مباحث کوشیده است تا علت تفاوت بودن آراء ملاصدرا را تبیین نماید. مباحثی که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته‌اند عبارتند از: ۱) موضوع حرکت جوهری؛ ۲) حرکت توسطیه؛ ۳) عامل ایجاد زمان؛ ۴) ماهیت علم؛ ۵) علم الهی به جزئیات؛ ۶) فاعلیت الهی؛ ۷) رابطه علت و معلول؛ ۸) ملاک نیازمندی ممکن به واجب؛ ۹) معانی ماهیت؛ ۱۰) نحوه اتصاف

(نویسنده مسئول) Email:saeed.anvari@atu.ac.ir*

تاریخ دریافت: ۹۳/۵/۲۱ تاریخ تأیید: ۹۳/۸/۲۷

** این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد مؤلف است.